

KASIM KÜÇÜKALP

1974 yılında Erzurum'da doğdu. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi (1999). Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi oldu (2000). Nietzsche'nin Postmodernizme Felsefe Bakımından Etkisi adlı teziyle yüksek lisansını (2002), Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonuna Yönelik İki Yaklaşım: Heidegger ve Derrida konulu teziyle doktorasını (2008) tamamladı. 2011'de doçent, 2017'de profesör oldu. Halen Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır.

Nietzsche

Kasım Küçükcalp

**NIETZSCHE VE
POSTMODERNİZM**

NIETZSCHE VE POSTMODERNİZM

III KUTADGU / DAL - DÜŞÜNCE - POSTMODERNİZM

Yayınevi Editörü : Ramazan Serhat Aslan
Yayın Yönetmeni : Muhammed Yasin Can
Yayınevi Ser. Nu. : 53697

ISBN | 978-625-95162-4-0

Kutadgu Yayınları'nın 23. eseridir.

Kasım Küçükalp tarafından kaleme alındı.
Ahmet Balatlı editörlüğünü üstlendi.
Nesibe Betül Aslan son okumasını gerçekleştirdi.

Kapak **Ömer Faruk Yıldız** tarafından tasarlandı.
Mizanpaj **Bilal Şenel** tarafından yapıldı;
metinde 11 punto Baskerville fontu kullanıldı.

1. Baskı, 1. Edisyon, Kasım 2024, İstanbul

© Eserin tercümeden doğan yayın hakları Kutadgu Yayınları'na aittir.
Baskı, Enes Basın Yayın Matbaacılık Ltd. Şti. (Mat. Ser. Nu: 45822)

III KUTADGU

Aziz Mahmud Hüdayi Mah. Tepsi Fırını Sok. No:9/3
Üsküdar/İstanbul
0 850 304 17 58
kutadgu.com.tr
iletisim@kutadgu.com.tr
@kutadgu_m (twitter, instagram, youtube)

İÇİNDEKİLER

<i>Sunuş</i>	9
Önsöz	11
Giriş	13
I NIETZSCHE VE FELSEFE	
Nietzsche'nin Felsefi Düşünce İçindeki Yeri	19
Nihilizmi Altetmeye Yönelik Bir Çaba	
Olarak Nietzsche'nin Felsefesi	33
Nihilizm	35
Ahlâkın Soykütüğü: Jeneoloji	44
Güç İstemi	53
Üstün İnsan, Amor Fati ve Ebedî Dönüş	63
II NIETZSCHE VE MODERNİZM	75
Modernizm	77
Modernizmin Temel Karakteristikleri	85
Hümanizm	87
Özne-Nesne Düalizmi	91
İlerlemeci Tarih Anlayışı	98

Pozitivizm	106
Nietzsche'nin Modernizm Eleştirisi	113
Nietzsche'nin Düalizm Eleştirisi	118
Nietzsche'nin Modern Bilgi ve Hakikat Kavramlarına Yönelik Eleştirileri	125
Nietzsche'nin Modern Tarih Anlayışına Yönelik Eleştirileri	137
III NIETZSCHE VE POSTMODERNİZM	149
Postmodernizm	153
Postmodern Felsefi Düşüncenin Karakteristikleri	167
Olumsuzluk	167
Anti-hümanizm	188
Perspektivizm	211
Sonuç	233
Bibliyografya	237
Atıf ve Bilgi sayfası	246

Sunuş

Bugün, Amerika'da bir seçim oluyor. Taraflar, alelade politik ayrışmaların çok ötesinde kimlik olarak özümstedikleri değerlerin çatışmasına şahit oluyor. Bugün, Avrupa'da bir seçim oluyor. yeşilin iktidarını sınırın bekçisi olduğunu iddia edenler sarsıyor. Bugün, Afganistan'ın imparatorluklar mezarlığı olması basit askeri yenilgilerin çok ötesinde anlamlar ifade ediyor. Ve bugün, Türkiye bir zihinler tımarhanesinde çıkış yolu arayanların uzattığı fenerle yarınmını gözlüyor. Fener.

İçine doğdumuz dünya Batılı bir dünya. Batı'nın nosyonları ile doğuyor ve yaşıyoruz. Cümlelerimiz artık normlaşan bu nosyonlara bağlı kaldığı ölçüde realite ile bağ kurabiliyor. Bu bağların kaderi ya gemici düğümüne dönüşecek ya da altın bir makasla kesilip atılacak. Altın makas.

Bu normlar, modernin izlerini terk edeli çok oluyor ve yerini postmodern tekelin hakimiyetine bırakıyor. Bunun kavgası bu topraklara her geçen gün daha fazla yansıyor. Burada, bu ikisinin geçişkenliğini görüp bize dair olan ilişkisinin temelini sorgulamak esas vazifeyi teşkil ediyor. Vazife.

Kasım Küçükalp'in *Nietzsche ve Postmodernizm* adlı bu eseri fenere, makasa ve vazifeye dair bazı işaretlerin zihnimizde oluşabilmesi adına çok kıymetli. Kitap boyunca, postmodern düşüncenin modernizme yönelik saldırılarında Nietzsche'nin farklı tarih ve saiklerle gerçekleştirdiği eleştirilerin tesirini görüyoruz. Amaç Nietzsche'yi postmodern saflara katmak değil, ikisi arasındaki ayrıma işaret ederek etkinin özünü yakalamaya çalışmak.

Kutadgu'nun yakın gelecekteki yayınlarında her köşeden üzerimize yığın yığın hücum eden modern ve postmodern nosyonlarla iştiğal etmeye devam edeceğiz. Bu meyanda, Kasım Küçükalp hocaya bu kıymetli eserini Kutadgu vesilesiyle sizlerle buluşturduğu için teşekkür ediyorum.

Kutadgu'da nice kitaplarda buluşmak üzere, iyi okumalar.

R. Serhat Aslan

Önsöz

Kendimi çoğunluk şanslı, hatta Allah'ın sevgili kulları arasında saymışımdır. Bu şansımın bir parçası da öğrencilerimle ilgilidir. Öğrencilerim, hele yüksek lisans düzeyindekiler hep nitelikli, gayretli ve çalışkan gençler oldu. Kasım, herhalde bunların en başta gelenlerindedir. Üç yıl önce yanıma geldi, İlahiyat Fakültesi'nde yüksek lisansa başlamış, kendine ve bana inanan, iyi ve nitelikli işler yapmaya hazırlanan biri olarak. Ne yalan söyleyeyim, ne kendisine ne de onu gönderenlere "hayır" diyebilirdim. İyi ki dememişim.

İlahiyat camiasında olup da, felsefeyle uğraşmak pek kolay bir iş değildir. Ne İsa'ya, ne de Musaya, ne klasik ya da düz ilahiyatçılara yaranabilirsiniz, ne de seküler dünyanın felsefecilerine. Her iki tarafta da en basidinden kuşkuyla karşılanır veya aforoz edilirsiniz. Hele Nietzsche ve postmodernizmle uğraşıyorsanız, risk daha da artar. Sizinle birlikte, bir yandan Nietzsche'ye diğer yandan postmodernizme küfredilir.

Bütün bunlar Kasım'ın dert edineceği şeyler olmadı. Deliler gibi çalışarak İngilizcesini halletti. Bulduğu her yerden kitap temin etti. Yurtdışından Bilkent'ten kitap getirdi, internetten metin indirdi. Elinizdeki bu kitap, gözden geçirilmiş haliyle onun yüksek lisans tezidir. Eserin zenginliği ve kalitesi, onundur, zira her sayfasında göz nurunu, alıntılarını görebilir, titiz bir araştırmacının, geleceğin çok nitelikli felsefecisinin ilk ve güçlü parıltılarını tespit edebilirsiniz.

Ahmet Cevizci
Bursa, 2003

Giriş

Postmodernizm, felsefi, sosyolojik, politik, ekonomik, kültürel, estetik vb. birçok konuyu ve tartışmayı bünyesinde barındıran, sınırları son derece geniş bir kavramlaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana hatlarıyla ele alındığında; modern düşüncenin temelini oluşturan akıl, evrensellik ve ilerleme nosyonlarına yönelik kuşkuları, modern sosyal teorilere ve yöntemlere güvensizliği, kimlik ve farklılık talepleri lehinde, modern politik kurumların homojenleştirici vasıflarının sorgulanmasını, gündelik ve yerel kültür anlayışı lehinde, yüksek ve evrensel kültür anlayışının eleştirisini, üretim kapitalizmi ve sanayi toplumu evresinden, tüketim kapitalizmi ve postendüstriyel toplum evresine geçildiğine ilişkin sosyo-ekonomik dönüşüm iddialarını içeren postmodernizm kavramlaştırması, bu çalışmada daha ziyade felsefi yönüyle ele alınacaktır.

Felsefi bağlamıyla düşünüldüğünde, postmodernizmin büyük ölçüde modern felsefi düşüncenin eleştirisi üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında modernizmin evrensellik, hümanizm, rasyonalizm, objektivizm, ilerlemecilik gibi temel nosyonlarına yönelik yıkıcı eleştiriler, bir anlamda postmodern olarak nitelendirilen düşünürlerin ve düşüncenin ortak paydasını oluşturmuştur. Postmodernizmle ilgili olarak yapılan bir çalışmada, Nietzsche'nin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Birçok modern filozofun revize edici, kısmî eleştiri nosyonunun aksine Nietzsche, modernizme ve modernizmin temel kabullerine yönelik yıkıcı eleştirileriyle ve bu anlamda bütüncül eleştiri nosyonuyla,

günümüzde postmodern düşüncenin önemli simaları olarak kabul edilen birçok düşünürün ilham kaynağı olmuştur.

Nietzsche'nin postmodern felsefi düşünceye etkisinin incelenmeye çalışıldığı bu çalışma, Nietzsche'nin düşüncelerinin postmodern düşünceyle birebir örtüştüğü iddiasında değildir. Bu anlamda, genel olarak bir Nietzsche-postmodernizm karşılaştırılması ve buna bağlı olarak Nietzsche'nin postmodern bir filozof olup olmadığına ilişkin bir tartışma, çalışmamızın kapsamının dışındadır. Örneğin, her ne kadar düşünceleri çoğulcul bir karaktere sahip olsa da, Nietzsche'nin, her perspektife aynı değeri atfetmediğine ilişkin bir tespitten hareketle, postmodern anlamda bir perspektivist olmadığı iddia edilebilir. Aynı şekilde, postmodern kimlik politikası anlayışındaki cinsel kimliklerin kamusal alanda varolma taleplerine yönelik duyarlılığın, Nietzsche'nin kadın konusundaki düşünceleriyle uzlaştırılmasının önemli güçlükler içerdiği de ortadadır. Bu durumda, postmodern düşünce açısından Nietzsche, bizatihi ne söylediği ile değil, postmodern düşünürlerin onu nasıl yorumladıkları ile önem kazanmaktadır.

Nietzsche'nin modernizmi ve modern felsefi düşünceyi, 2500 yıllık metafizik düşünce geleneğinin bir devamı olarak ele alması ve buna bağlı olarak modern felsefi düşünceye yönelik eleştirilerini, bir metafizik eleştirisi olarak ortaya koyması nedeniyle, birinci bölümde, felsefi düşünce tarihi içerisindeki konumu bağlamında, Nietzsche'nin felsefesi, çalışmamızın daha sonraki kısımlarına da ışık tutacağını düşündüğümüz temâları öne çıkarılarak sunulmaya çalışılmıştır.

Nietzsche-modernizm ilişkisini konu alan ikinci bölümde, ilk olarak modernizm kavramı ve modernizmin temel karakteristikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Literatürde modernizmin ayıt edici vasıfları konusundaki farklı

düşüncelerden kaynaklanan, farklı tasnifler bulunmakla birlikte, modernizm, felsefi açıdan önemli olarak gördüğümüz ve Nietzsche'nin modernizm eleştirilerini izâh etmeyi de kolaylaştıracağını düşündüğümüz, hümanizm, özne-nesne düalizmi, lineer tarih anlayışı ve pozitivism olmak üzere, dört temel karakteristiği bağlamında ele alınmıştır. Nietzsche'nin özne-nesne düalizmine, modern bilgi ve hakikat anlayışına, ilerlemeci tarih düşüncesine yönelik eleştirilerini içeren ikinci bölümün daha sonraki kısmı ise, Nietzsche-postmodernizm ilişkisinin ele alınacağı üçüncü bölüm için bir arka plân olarak düşünülmüştür.

Üçüncü bölümde öncelikle postmodernizm kavramı üzerinden yürütülen tartışmalar ele alınmış ve postmodernizme ilişkin üç farklı yaklaşım tespit edilmiştir. Modernizmle olan ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde postmodernizm, kimilerince bir kopuş ve bu anlamda farklı bir düşünme biçimi, kimilerince modernizmden sonra gelen farklı bir tarihsel evre, kimilerince de modernizmin radikalleşmiş bir biçimi olarak görülmüştür. Çalışmamız postmodernizmin, farklı bir düşünme biçimine işaret eden anlamını temele almış olup, Nietzsche-postmodernizm ilişkisi de söz konusu anlam üzerinden kurulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, Nietzsche'nin postmodern felsefi düşünceye etkisi, tek tek filozoflar bakımından değil, postmodern düşünürlerin hemen hepsinin önemsedikleri ontolojik, epistemolojik, etik, politik ve estetik içerimlere sahip, olumsuzluk, anti-hümanizm ve perspektivizm temaları bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır.

NIETZSCHE VE
FELSEFE I

Nietzsche'nin Felsefi Düşünce İçindeki Yeri

Nietzsche'nin Batı Felsefesi tarihindeki konumuna ilişkin yaklaşımların çeşitliliğinin, söz konusu konumun belirlenmesini önemli ölçüde zorlaştırdığı söylenebilir. Nietzsche'ye yönelik değerlendirmelerin farklılığı, büyük ölçüde yorumcuların felsefe kavrayışındaki ve bununla ilişkili olarak da felsefe tarihinin bölümlenmelerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Öte yandan, Nietzsche'nin felsefesinin kendine özgü mahiyetinin de, Nietzsche'ye ilişkin olarak yapılan değerlendirmeleri zorlaştırdığını ve çeşitlendirdiğini söyleyebiliriz.

Örneğin, klâsik felsefe anlayışını benimseyen Leo Strauss ve Alasdair MacIntyre gibi siyaset felsefecilerinin değerlendirmelerine göre Nietzsche, modern felsefi ve politik düşüncenin ulaştığı en radikal noktada durmaktadır. Her iki felsefeci de felsefe tarihini klâsik ve modern şeklinde ikili bir ayrım ile ele almakta ve modern felsefi düşüncüyü, bireyin, bireyin arzularının, ihtiraslarının öne çıktığı, felsefi düşüncenin erdem ve ebedilik nosyonlarının kaybolduğu bir uğrak şeklinde nitelendirerek olumsuzlamaktadırlar. Strauss, temelinde insan hırsının ve açgözlülüğünün bulunduğunu söylediği modern siyaset felsefesinin Nietzscheci anlamda bir tarihselcilikle¹ yani nihilizmle sonuçlandığını ve nihilizmin² insanın şansın fatihi, doğanın efendisi ve sahibi olma çabasının bir bedeli olarak görülebileceğini belirtir.³ Benzer bir şekilde MacIntyre da Nietzscheci tavrın liberal bireyci

-
- 1 Strauss söz konusu tarihselciliği radikal tarihselcilik olarak niteler.
 - 2 Ebedilik ve hakikat nosyonunun kaybolması
 - 3 L. Strauss, *What is Political Philosophy*, University of Notre Dame Press, Indiana, 1998, s. 55.

modernliğin kavramsal şemasından uzaklaşma veya ona bir alternatif olmaktan ziyâde, söz konusu şemanın içsel açılımı içerisinde yer alan diğer bir kol olduğunu ifade ederek Nietzsche'yi modern felsefi düşünceye eklemeler.⁴

Modern felsefi düşünceyi, akli ve aydınlanmayı temelinde aldığı için olumlayan ve bu anlamda felsefe tarihini geleneksel ve modern şeklinde bir ayrıma tâbi tutan yaklaşımlar da Nietzsche'yi aynı şekilde kendi felsefe kavrayışları ve felsefe tarihi bölümlenmeleri doğrultusunda belli bir konuma yerleştirmişlerdir. Örneğin, kendi konumlarını insanlığın tamamlayıcı bir vechesi olan özgürlüğe yönelik rasyonel bir taahhüt olarak gören liberal ahlâkçılar, Nietzsche'nin, insanî varoluşun merkezine irrasyonel bir istemi yerleştirdiğini iddia ederek, Nietzsche'nin düşüncelerini irrasyonel diye nitelmişlerdir.⁵ Söz konusu düşünürler gücün bireylerin özgürlüğü açısından dışsal olduğunu kabul etmiş ve düşüncelerini özgürlük-güç karşıtlığı temelinde geliştirmişlerdir.⁶ Eleştirel teorinin önde gelen isimlerinden Habermas da Nietzsche'nin radikal estetizminin, modernist gelenekte biriken bütün entelektüel ve kültürel kazanımları değersizleştiren radikal bir akıl ve modernite eleştirisi geliştirdiğini ve sonuçta “Nietzsche gibi merhametsiz bir akıl eleştirmeni- nin bile bir gelecek inşa etmek için ihtiyaç duyacağı zeminin ortadan kalktığını” ifade ederek, Nietzsche'nin, kendisinin henüz tamamlanmadığını düşündüğü modernite projesi

4 A. MacIntyre, *Erdem Peşinde* (çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 380.

5 Owen, David, *Nietzsche, Politics and Modernity*, Sage Publication, London, 1995, s. 42.

6 Patton, Poul, “Politics and The Concept of Power in Hobbes and Nietzsche”, *Nietzsche, Feminism and Political Theory* (ed. Patton, Poul), Routledge, London, 1993, s. 144.

açısından tehlikeli olarak gördüğü irrasyonelizme kapı açtığını ima eder.⁷

Nietzsche'nin radikal estetizminin, rasyonel bir zemini imkânsız kıldığı iddiasıyla olumsuzlanması, felsefeyi rasyonel bir sistem olarak tasavvur eden anlayışlar açısından makûl görülebilirse de, farklı bir felsefe tasavvuru olan yaşama felsefesi bakımından söz konusu estetizmin hayatî bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Bu anlamda, Nietzsche'nin yaşama felsefesi ekseninde ortaya koymuş olduğu yapıtlarının, tipik bir filozofun değil, gerçek bir ozanın yapıtları olduğunu söyleyebiliriz. “Nietzsche bir ozan filozoftur.” Nietzsche'nin eserleri biçim ve içerik açısından ele alınırken, bu nokta gözden kaçırılmamalıdır. Nietzsche'nin üslûbunda genel felsefeye özgü bilgi sunma, kavramsal çatılı bilgiler öğretme yoktur. Nietzsche bir aforizma yazarıdır. Nietzsche serinkanlı, mantıkça düzenlenmiş bir düşünce ikliminden çok duygusal bir iklimde, tutkular, özlemler, yermeler ve övmeler doğrultusunda düşünür. “Nietzsche düşüncelerini yaşantısından devşirir.”⁸ Yaşama felsefesi tasarım-yaşam karşıtlığı ile ifadesini bulur. Her türlü tasarım her türlü kuşatıcı mantıksal örgü, teorik çerçeve bizatîhi yaşamı iskalar. Bataille'm da belirttiği gibi “Bir iç deneyim tasarlamak bu deneyimin olabileceği doruktan uzaklaşmak” demektir.⁹ Yaşam her ne kadar insanların mutlak hakikat olarak inandıkları belirli bir bütünlük içerisinde cereyan etse de, gerçekte söz konusu bütünlük olası bütünlüklerden sadece bir tanesidir. Tam da bu nedenle yaşam, illüzyonlarla iç içedir ve yaşam için mutlak bir bütünlük mümkün değildir. Bu yüzden hakikat ve

7 Çiğdem, Ahmet, *Bir İmkan Olarak Modernite*, İletişim y., İstanbul 1997, s. 193.

8 Uygur, Nermi, *Güneşle*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1996, s. 290.

9 Bataille, Georges, *Nietzsche Üzerine*, (çev. Mukadder Yakuboğlu), Kambalçı y., İstanbul 1998, s. 68.